

Nr 31

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar.

Tredje lagutskottet har behandlat den inom riksdagens andra kammare väckta motionen nr 208 av herr *Staxäng m. fl.*

I motionen hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om möjlighet för markägare att utan avdrag för båtnadsersättning enligt 19 § lagen om allmänna vägar erhålla full ersättning för det intrång utläggandet av allmän väg åsamkar denne».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. På begäran av utskottet har därjämte Riksförbundet Landsbygdens folk yttrat sig.

Gällande bestämmelser

Enligt lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar är ägare av fastighet under vissa förutsättningar skyldig att med nyttjanderätt, s. k. vägrätt, upplåta mark till allmän väg. För markupplåtelsen och för annat intrång som orsakas av vägens byggande eller begagnande är fastighetens ägare enligt 19 § i lagen berättigad till ersättning. Samma rätt till ersättning för intrång tillkommer innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt i avseende å fastigheten, som upplåtits innan marken togs i anspråk. Om vägens framdragande jämväl medför nytta för fastigheten eller för särskild rätt i avseende å denna, skall ersättningen jämkas med hänsyn därtill.

Yttrandena

Av remissinstanserna tillstyrker Riksförbundet Landsbygdens folk den begärda utredningen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslår en lagändring av innebörd att avräkning för den nytta vägens framdragande må innebära icke längre skall ske å ersättningen för själva markupplåtelsen utan endast å gottgörelsen för annat intrång.

Riksförbundet Landsbygdens folk anför som motivering för sin ståndpunkt följande.

Problem av den art, som beröras i motionen, uppstå ofta i samband med reglering av ersättning för vägmark. Av i vägmarksansättningskommisariats betänkande citerade rättsfall framgår, att lagtolkningen är sådan, att ingen är berättigad till ersättning för ekonomisk förlust i form av genom ombyggnad av allmän väg förlängd utfartsväg. Det framhålles i ovan nämnda betänkande (s. 93): »Markägare kan därför genom indragning eller omläggning av allmän väg lida betydande skada i det att nytta av förut befintlig väg går förlorad. Enligt gällande rätt medför sådan skada icke någon rätt till ersättning av väghållaren.»

Å andra sidan skall, såsom framhålles i motionen, enligt gällande bestämmelser ersättning för skada genom vägbyggnad jämkas med hänsyn till den nytta vägen kan anses medföra för fastigheten. Riksförbundet finner det synnerligen anmärkningsvärt och ologiskt, att lagen om allmänna vägar utformats på sådant sätt, att fastighetsägare, vars fastighet genom omläggning av allmän väg erhåller ett försämrat ekonomiskt läge, icke är berättigad till ersättning härför, medan å andra sidan den, vars fastighet erhåller ett förbättrat ekonomiskt läge, måste betala härför genom avdrag på den beräknade markskadeersättningen.

Härtill kommer den uppenbara orättvisa, som består däri, att två fastigheter kunna erhålla exakt samma båtnad genom omläggning av allmän väg som vad gäller vägmark endast berör den ena av dessa fastigheter. Denna fastighet får då betala för den uppkomna båtnaden genom att upplåta mark för väg till ringa eller ingen ersättning, medan den andra fastigheten får tillgodoräkna sig den uppkomna båtnaden utan motprestation.

Med hänsyn till att den nuvarande rättstillämpningen beträffande ovan berörda frågor är helt ologisk och då ett strikt tillämpande av lagens föreskrifter innebär betydande orättvisor gentemot ersättningstagarna, vill Riksförbundet Landsbygdens folk livligt tillstyrka den i motionen begärda utredningen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrar i huvudsak följande.

Enligt 19 § tredje stycket väglagen skall, då vägens framdragande medför nytta för den fastighet från vilken mark tages, ersättningen till ägaren jämkas med hänsyn till nyttan. Såsom paragrafen är uppbyggd måste ordet »ersättningen» avse gottgörelse såväl för den avstådda marken som för ev. annat intrång. Detta har också fastslagits i rättsfallet NJA 1936:148.

Styrelsen kan vitsorda, att det förekommer fall av den art, som anges i motionen, d. v. s. att fastighetsägare, över vars mark vägen framdrages, på grund av uppskattad båtnad kommer i sämre ställning än ägarna av angränsande fastigheter, som få samma eller kanske större nytta av vägen. Det kan hända, att den förstnämnda fastighetsägaren icke får någon som helst ersättning, icke ens för den avstådda marken. Att han då anser sig missgynnad är förklarligt.

Att söka utjämna motsättningen genom att låta även de angränsande, av vägföretaget icke direkt berörda fastigheterna betala för sin nytta av vägen lär icke kunna ifrågakomma.

Huruvida anledning finnes att helt utmönstra systemet med hänsynstagande till uppkommande nytta anser styrelsen tveksamt, och en sådan reform skulle väl påkalla översyn jämväl av annan i förevarande avseende besläktad lagstiftning, där nyttan beaktas, exempelvis expropriationslagen och byggnadslagen.

Som tidigare framhållits skall enligt nuvarande lydelse av 19 § väglagen värdet av nyttan dragas även från själva markersättningen. Såvitt styrelsen kan förstå har man vid utformandet av motsvarande tidigare stadgande, 4 § i 1930 års lag om vägrätt, icke avsett att ge stadgandet denna innebörd (jfr NJA II 1930 s. 80—81) utan syftat till att expropriationslagens princip skulle gälla, d. v. s. att ersättningen för marken icke skulle påverkas av nyttan.

Om 19 § ändras så att den får det innehåll, som ursprungligen avsågs, skulle regeln om avdrag för båtnad bli lika med den som gäller enligt expropriationslagen, vilken lag ju även i andra viktiga avseenden är grundläggande för bestämmande av ersättning för marklösen enligt väglagen. Därigenom skulle markägarens ersättning för den avstådda marken bli säkerställd och hans missgynnande gentemot angränsande fastigheter i denna del försvinna. Ändringen skulle emellertid också medföra fall, där båtnaden ej alls skulle kunna beaktas. Som exempel härpå kan nämnas ett nyligen behandlat ärende, där intrång ej förekom och båtnaden (ökad möjlighet för skogsdrivning) vida översteg markvärdet; ägaren fick ej ersättning men enligt den ifrågasatta ändringen skulle sådan ha utgått.

Att uppskatta den merkostnad som ändringen skulle medföra för vägväsendet är icke möjligt.

Utskottet

Den i motionen väckta frågan kan sägas utgöra en del av det spörsmål riksdagen behandlade under höstsessionen föregående år i anledning av yrkandena i motionerna nr 234 i första kammaren av herr Velander m. fl. och nr 154 i andra kammaren av herr Munktell m. fl. om en allmän överarbetning av gällande ersättningsbestämmelser vid samhällliga rådighetsbegränsningar över fast egendom. I sitt utlåtande, nr 32, som godkändes av riksdagen, avstyrkte tredje lagutskottet på anförda skäl motionärernas yrkande om utredning beträffande hela det av motionärerna berörda rättsområdet men yttrade i sin motivering bl. a. följande:

Utskottet, som genomgått ifrågavarande regler i ett antal författningar, vill emellertid ingalunda göra gällande att reglerna på alla områden ter sig helt tillfredsställande. En närmare granskning torde därför i viss utsträckning vara påkallad. I första hand synes en sådan granskning, såsom redan nu är fallet, böra ske i samband med ändrad lagstiftning om begränsningar i den enskildes förfoganderätt. Om det i övrigt i särskilda fall med skäl kan ifrågasättas, huruvida ersättningsreglerna i en viss lagstiftning står i god samklang med motsvarande regler i annan lagstiftning, där problemen ter sig någorlunda likartade, bör givetvis också en översyn komma till stånd. På så sätt kan ersättningsreglerna i mån av behov successivt genomgås.

Såsom motionärerna framhåller kan ersättningsregeln i 19 § allmänna väglagen leda till resultat, som ter sig anmärkningsvärda. Ofta innebär byggandet av en väg nytta icke endast för den eller de fastigheter, över vilka vägen framdrages, utan även för närliggande fastigheter. Denna nytta medför en motsvarande minskning av ersättningen för markupp-

låtelsen och annat intrång i fråga om de förstnämnda fastigheterna. Däremot behöves ej ägarna av övriga fastigheter i någon form ersätta den nytta de får av vägen. Ett sådant resultat måste framstå som mindre tillfredsställande ur rättvisesynpunkt. Å andra sidan torde nyttan i många, kanske i de flesta fall, vara störst för den eller de fastigheter, över vilka vägen framdrages. Detta gäller särskilt vid nyanläggning av väg. Den av motionärerna antydda lösningen av problemet, nämligen att helt slopa regeln om avräkning för den nytta vägen medför, synes därför icke kunna förordas. Härtill kommer, såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller i sitt remissyttrande, att en sådan ändring skulle påkalla översyn jämväl av annan i förevarande avseende beslätad lagstiftning, där nyttan beaktas, exempelvis expropriationslagen och byggnadslagen.

Starkare skäl synes då tala för den ändring av mera begränsad räckvidd, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslår, nämligen att ge regeln i allmänna väglagen om avräkning för nyttan samma innehåll som motsvarande bestämmelse i expropriationslagen. Enligt 9 § i sistnämnda lag skall, då en del av en fastighet exproprieras, ersättning för skada eller intrång å den återstående delen erläggas endast i den mån skadan eller intrånget överstiger den nytta som kan uppkomma. Däremot får nyttan ej föranleda avdrag å löseskillingen för själva den exproprierade marken. Styrelsens förslag innebär alltså, att regeln i 19 § allmänna väglagen skulle ändras i så måtto, att avräkning för uppkommen nytta icke längre skulle få ske å ersättningen för själva markupplåtelsen för vägen utan endast å gottgörelse för annat intrång, som orsakas av vägens byggande eller begagnande. Styrelsen gör gällande, att lagstiftaren avsett att ge denna innebörd åt den tidigare motsvarigheten till sistnämnda lagrum, nämligen 4 § i 1930 års lag om vägrätt. Oavsett huru härmed förhåller sig — frågan torde ej kunna besvaras med full säkerhet — synes situationen vid upplåtelse av vägrätt så pass likartad med expropriation enligt expropriationslagen, att det förefaller naturligt att ersättningsreglerna i princip erhåller samma innehåll.

Mot tanken på en lagändring av ovan antydd innebörd kan måhända invändas, att utvecklingen inom lagstiftningen i stort sett går i en helt annan riktning, nämligen mot ökad skyldighet för fastighetsägare att avräkna uppkommande nytta mot den skada, som skilda åtgärder vid samhällsplaneringen kan vålla honom. Särskilt markerad har denna utveckling visat sig inom expropriations- och byggnadslagstiftningen. Vidare kan erinras om den förra året tillsatta markvärdeutredningen, som har till uppgift att utreda frågan om indragning till det allmänna av oförtjänt jordvärdestegring. En lagändring, som endast innebär att regeln i 19 § allmänna väglagen jämkas för att närmare sammanfalla med motsvarande

stadgande i expropriationslagen, synes emellertid knappast kunna väcka några principiella betänkligheter av betydelse.

Utskottet förordar alltså en översyn av 19 § i allmänna väglagen i överensstämmelse med vad som ovan angivits. Med hänsyn till den ifrågasatta ändringens begränsade räckvidd förefaller det knappast påkallat att tillsätta en särskild kommitté för behandlingen av frågan. Huruvida erforderlig utredning lämpligen bör ske inom vederbörande departement eller bör anförtros någon kommitté, som behandlar närbesläktade spörsmål, torde få bero på Kungl. Maj:ts bedömande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion, II:208, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av 19 § i lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar i syfte att bringa regeln i lagrummet om avräkning för uppkommen nytta i närmare överensstämmelse med motsvarande stadgande i expropriationslagen.

Stockholm den 15 november 1955

På tredje lagutskottets vägnar:

ABEL ANDERSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Albert Hermansson*, Lindahl, Grym, Ivar Nilzon, Axel Jansson, Ebbe Ohlsson, Georg Carlsson och Alexanderson;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Andersson i Mölndal*, Johansson i Torp, Nyberg, Hansson i Skegrie*, Persson i Tandö och Munktell.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
